

Wassenaarseweg 56
Postbus 2215
2301 CE Leiden

www.tno.nl

T 071 518 18 18
F 071 518 19 15

TNO-rapport

KvL/JPB 2006.016

**Cursus valpreventie voor medewerkers in
verzorgingshuizen**

Datum	januari 2006
Auteur(s)	G.J. Wijnhuizen Th.M.T. Campman A.M.J. Chorus M. Hopman-Rock
Aantal pagina's	27
Aantal bijlagen	3
Opdrachtgever	Ministerie van VWS, DVVO
Projectnaam	Cursus valpreventie verzorgingshuizen
Projectnummer	011.75084

Alle rechten voorbehouden.

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, foto-kopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande toestemming van TNO.

Indien dit rapport in opdracht werd uitgebracht, wordt voor de rechten en verplichtingen van opdrachtgever en opdrachtnemer verwezen naar de Algemene Voorwaarden voor onderzoeksopdrachten aan TNO, dan wel de betreffende terzake tussen de partijen gesloten overeenkomst.

Het ter inzage geven van het TNO-rapport aan direct belang-hebbenden is toegestaan.

© 2006 TNO

Samenvatting

Eén op de drie ouderen (65+) valt jaarlijks één of meerdere malen. In Nederland gaat het jaarlijks om ca. 700.000 ouderen. Valongevallen vormen voor ouderen een belangrijke bedreiging voor de gezondheid en zelfredzaamheid. Relatief veel van de valongevallen en fracturen gebeuren bij bewoners van verzorgingshuizen.

In verzorgingshuizen ligt het initiatief om aan valpreventie aandacht te besteden voor een belangrijk deel bij het personeel van het huis. In een eerder uitgevoerd valpreventieproject in verzorgingshuizen 'Blijf Staan', zijn onder meer instrumenten ontwikkeld en wordt ondersteuning geboden bij de implementatie van het preventieprogramma. De partners in het project 'Blijf staan' zijn Arcare, Consument en veiligheid, TNO Kwaliteit van Leven en verzorgingshuizen.

Voor de volgende stap, de landelijke implementatie, zijn de materialen momenteel ontwikkeld, het onderwijs voor het betrokken personeel (projectleider en uitvoerenden) moet echter nog uitontwikkeld worden. Zowel Consument en Veiligheid als TNO hebben besloten om onderwijsmodulen te ontwikkelen om bestaande kennis en praktische ervaring naar het management en de 'werkvloer' van verzorgingshuizen door te geven teneinde te bevorderen dat valpreventie in verzorgingshuizen een vaste plaats gaat krijgen.

Doelstelling

Het doel van het project is het ontwikkelen, evalueren en waar nodig bijstellen van een cursus voor professionals die werkzaam zijn in verzorgingshuizen gericht op:

- Overdragen van inzichten over oorzaken van vallen bij ouderen;
- Kunnen toepassen van praktische instrumenten voor herkenning van risico's en integrale aanpak van de problematiek.

De cursus moet ertoe bijdragen dat kwaliteit van zorg wordt verbeterd ten aanzien van preventie van vallen bij ouderen in verzorgingshuizen.

Medio 2005 werd door 'Stichting Zorgbeheer De Zellingen' in Capelle aan de IJssel het voornemen geuit om deel te nemen aan de proefcursus valpreventie. Vanaf dat moment is overleg gestart tussen vertegenwoordigers van de Zellingen, de Mondriaan onderwijsgroep en TNO Kwaliteit van Leven over de concrete wensen en mogelijkheden voor de invulling en planning van de proefcursus.

De proefcursus bestond uit drie keer twee uur onderwijs dat op de locatie van het verzorgingshuis is gegeven. De cursus is geëvalueerd door een voor, en nameting uit te voeren, en door na elke bijeenkomst op een aantal aspecten de mening van de deelnemers te peilen. In totaal namen 13 medewerkers deel aan de proefcursus.

Op basis van de proefcursus zijn de volgende conclusies en aanbevelingen gedaan.

Conclusies en aanbevelingen

Allereerst is de constatering van belang dat de belangstelling voor het volgen van de proefcursus bij de benaderde verzorgingshuizen wel aanwezig was, maar dat de stap om de proefcursus ook feitelijk te gaan volgen in het algemeen met grote moeite kon worden genomen. Dit leidde tot een langdurige periode waarin de interne besluitvorming een belangrijke rol speelde. Dit betekent dat het aanbieden van de cursus

weliswaar tot positieve reacties leidt, maar dat het relatief veel inspanning zal kosten om zover te komen dat de cursus in huizen gegeven zal worden.

Aanbeveling 1

Bij gebleken doelmatigheid van de cursus, zal een planmatige aanpak ontwikkeld moeten worden om de cursus daadwerkelijk in verzorgingshuizen te kunnen geven. Ondersteuning van organisaties als Arcares en Consument en Veiligheid is daarbij van belang. De cursus sluit goed aan bij het verbeterprogramma 'Zorg voor Beter'; aanbevolen wordt om ook binnen dit programma de cursus toe te passen. Ook de Inspectie voor de Gezondheidszorg (IGZ) zal een rol kunnen spelen om de thematiek van valpreventie in verzorgingshuizen hoog op de agenda te zetten en te houden, met name vanuit het oogpunt van de ontwikkeling van Gelaagd Gefaseerd Toezicht (IGZ,2005).

Wat betreft de inhoud van de cursusedagen zijn er signalen afgegeven dat het inhoudelijk niveau van de informatie hoger zou moeten zijn. Het accent van de doelstelling van de cursus was om vaardigheden te ontwikkelen en minder om inhoudelijke kennis over te dragen. Niettemin is ook wat dit laatste aspect betreft van belang om zo goed mogelijk aan te sluiten bij het huidige kennisniveau van de doelgroep om ook daar een meerwaarde te kunnen leveren. Dit niveau kan van echter groep tot groep verschillen en zal in het overleg met de betrokken instelling zo goed mogelijk moeten worden ingeschat.

Aanbeveling 2

Bij het overleg met de vertegenwoordigers van de instelling zal naast de te ontwikkelen vaardigheden ook expliciet aandacht besteed moeten worden aan het inschatten van het heersende inhoudelijke kennisniveau bij de doelgroep cursisten. Daardoor kan de cursus, die een korte doorlooptijd heeft, in die beschikbare tijd optimaal bijdragen aan verbetering van de kennis.

De verhouding van het aantal huiswerk opdrachten en de korte beschikbare tijd tussen de cursusbijeenkomsten werd soms ervaren als een knelpunt. Personen die parttime werken en een drukke agenda kunnen ertoe leiden dat de tijd/ruimte ontbreekt om de opdrachten te kunnen uitvoeren.

Aanbeveling 3

Bij het plannen van de cursusbijeenkomsten rekening houden met benodigde tijd voor de huiswerk opdrachten, om zoveel mogelijk te vermijden dat door tijddruk geen gelegenheid is om deze voldoende uit te kunnen voeren.

Ten aanzien van de presentatie van de cursus is vooral de aansluiting bij de verwachtingen een punt dat extra aandacht verdient. De informatie voorafgaand aan de cursus speelt daarbij een mogelijk belangrijke rol omdat die bepalend is voor de verwachtingen. Omdat de inhoud van de cursus in samenspraak met vertegenwoordigers van de organisatie wordt afgestemd is het belangrijk om in de communicatie naar de deelnemers scherp te formuleren wat het doel en de inhoud van de cursus is.

Aanbeveling 4

Bij de communicatie naar de deelnemers zo duidelijk mogelijk aangeven wat het doel en de inhoud van de cursus zijn. Dit is van belang om zoveel mogelijk te voorkomen dat deelnemers met verwachtingen naar de cursus komen die niet aan de orde zijn.

De algemene beoordeling van de verschillende bijeenkomsten heeft een gemiddeld (rapport)cijfer van een 7,5 gekregen van de deelnemers. Dat kan worden gewaardeerd als een ruime voldoende. Deze algemene waardering wordt tevens geïllustreerd met verschillende positief waarderende opmerkingen over de cursus. De conclusie die daaruit getrokken wordt is dat de cursus in de eerste proef-vorm een goed uitgangspunt vormt voor nadere toepassing en verdere ontwikkeling.

Aanbeveling 5

Gezien de algemene positieve beoordeling door de deelnemers zal de algemene opzet en inhoud van de cursus zal als uitgangspunt moeten dienen voor nadere toepassing en verdere ontwikkeling.

Ten aanzien van de presentatie van de cursus werd met name aangegeven dat er behoefte bestaat aan een meer strakke, centrale leiding.

Aanbeveling 6

Per cursusgroep bijeenkomst kan worden geëvalueerd of de gekozen structuur (leiding) past op de behoefte van de groep; dit kan na elke bijeenkomst via het evaluatieformulier gebeuren.

Bij de voormeting bleek op een aantal aspecten dat de deelnemers al relatief in de extreme categorie hadden geantwoord, waardoor in de nameting slechts nog een geringe verandering in positieve zin mogelijk was. Het meten van de impact van de cursus zou mede om deze reden verfijnd kunnen worden, waardoor het instrument gevoeliger wordt voor de bijdrage van de cursus. In algemene zin kan gedacht worden aan een instrument dat een beeld geeft van de 'veiligheidscultuur' binnen het verzorgingshuis, waarbij meerdere aspecten aan de orde zullen kunnen komen die relevant zijn. Een dergelijk instrument zou de impact van de cursus moeten kunnen meten, maar ook op langere termijn de verandering die op meerdere plaatsen/ terreinen binnen het verzorgingshuis hebben plaatsgevonden (attitude, deskundigheid, beleid, werkwijzen).

Aanbeveling 7

Om de impact van de cursus beter in beeld te krijgen is een instrument dat de veiligheidscultuur binnen het verzorgingshuis periodiek in beeld brengt van belang. Dit instrument zal daarvoor echter nog moeten worden ontwikkeld.

Met betrekking tot vrijwel alle gemeten aspecten is een tendens naar verbetering gevonden. Op basis van deze constatering kan worden geconcludeerd dat de cursus op concrete punten heeft bijgedragen aan een grotere bewustwording en gerapporteerde toegenomen vaardigheden om op een systematische wijze te werken aan preventie van vallen bij bewoners in het verzorgingshuis. Daarmee is een begin gemaakt met een structurele aanpak van de problematiek. Er zal echter zorg gedragen moeten worden voor structurele inbedding van deze activiteiten in de organisatie. Uit de beleidsvoornemens van 'de Zellingen' blijkt dat die stappen ook genomen gaan worden, ondermeer door het aanstellen van valpreventie deskundigen. Daarnaast is het voornemen om meerdere groepen medewerkers deel te laten nemen aan de cursus.

Aanbeveling 8

De cursus heeft een basis gelegd voor het structureel werken aan valpreventie binnen de organisatie. Aanbevolen wordt om deze eerste ontwikkelingsstap binnen de organisatie te ondersteunen met structurele inbedding in valpreventie activiteiten en beleid. Binnen 'de Zellingen' zijn de cursussen daarom ingebed in een beleidsplan op het punt van valpreventie.

Summary

About 700.000 older persons are involved in falls each year in the Netherlands resulting in serious health problems. Also among persons living in homes for the elderly and nursing homes, falls happen frequently. TNO Quality of Life developed and evaluated a pilot training course for professionals working in homes for the elderly.

The aim of the training was to improve their ability to apply instruments that were designed to assess environmental and personal risk factors for falls. The course was given in cooperation with the education group 'de Mondriaan' and Care management foundation 'de Zellingen' in Capelle aan de IJssel.

The course took three meetings of two hours each at the location of 'de Zellingen' and 13 professionals participated. The training appeared to improve the abilities of the professionals to analyse the environmental and personal risk factors for falls among the older persons living in the home for the elderly.

It is concluded that efforts should be made to bring the training under the attention of other homes for the elderly in order to increase among professionals the awareness and abilities related to falls prevention among older persons.

VOORWOORD

In 2005 is door TNO Kwaliteit van Leven, in samenwerking met de 'Mondriaan onderwijsgroep' in Leiden/ Den Haag, een cursus valpreventie in verzorgingshuizen ontwikkeld. De cursus bouwt voort op het project 'Blijf Staan' dat TNO samen met Consument en Veiligheid en Arcares heeft uitgevoerd.

In dit rapport wordt verslag gedaan van de opzet, uitvoering en evaluatie van een proefcursus, eind 2005, in 'Stichting Zorgbeheer De Zellingen' in Capelle aan de IJssel.

Wij zijn bijzonder erkentelijk voor de medewerking van 'de Zellingen' bij dit project, dat financieel mogelijk is gemaakt door het ministerie van VWS Directie Verpleging, Verzorging Ouderen (DVVO).

Inhoudsopgave

1	Inleiding.....	9
1.1	Doelstelling.....	10
1.2	Doelgroepen.....	10
1.3	Inbedding van het project	10
2	Ontwikkeling van de cursus.....	12
2.1	Algemene opzet en uitgangspunten	12
2.2	Uitvoerder van de cursus	12
2.3	De proefcursus valpreventie voor medewerkers in verzorgingshuizen	12
2.3.1	Werving van een Verzorgingshuis voor de proefcursus	12
2.3.2	Concretisering en planning	13
2.3.3	Uitvoering en evaluatie van de proefcursus	16
2.4	Resultaten van de evaluatie van de proefcursus valpreventie.....	16
2.4.1	Organisatie, inhoud en presentatie van de cursus	16
2.4.2	Bijdrage aan cursus valpreventie	20
3	Conclusies en aanbevelingen.....	24
4	Literatuur	27
	Bijlage(n)	
	A Flyer cursus 'Valpreventie'	
	B Vragenlijst cursus 'Valpreventie'	
	C Evaluatieformulier cursus 'Valpreventie'	

1 Inleiding

Eén op de drie ouderen (65+) valt jaarlijks één of meerdere malen. In Nederland gaat het jaarlijks om ca. 700.000 ouderen. Valongevallen vormen voor ouderen een belangrijke bedreiging voor de gezondheid en zelfredzaamheid (VWS Beleidsnota 'Veilig Thuis', 1998). Relatief veel van de valongevallen en fracturen gebeuren bij bewoners van verzorgingshuizen.

De directe medische kosten van door spoedeisende hulp behandelde personen (55+) als gevolg van een val zijn jaarlijks hoog; circa 370 miljoen Euro (Eckhardt, 2004).

Uit onderzoek naar determinanten van valongevallen bij ouderen komt naar voren dat een combinatie van gezondheidsproblemen en omgevingsfactoren in het algemeen leidt tot een verhoogde kans op vallen.

Belangrijke determinanten zijn met name (Stalenhoef et al., 1997):

- Medicatie;
- Cognitief functioneren;
- Mobiliteitstoornissen;
- Duizeligheid;
- Verminderde visus;
- Zorgbehoefte.

Daarnaast zijn aspecten van de (woon)omgeving frequent betrokken bij de toedracht van valongevallen.

Verschillende methoden en maatregelen zijn (inter)nationaal ontwikkeld om de invloed van deze determinanten zijn terug te dringen en daarmee de kans op vallen te verkleinen.

Uit studies in o.a. de VS en de UK zijn een aantal interventies naar voren gekomen die preventief kunnen werken:

- Specifieke bewegings-programma's (gericht op balans);
- Multipole interventie op risicofactoren (b.v. visus, medicatie);
- Reductie (woon)omgevingsrisico's en risicovol gedrag (middels huisbezoeken door ergotherapeut) (Close et al. 1999, Cummings et al. 1999, Province et al. 1995, Tinetti et al. 1994).

Daarnaast kan door adequate onderkenning van risico's en behandeling van letsels, woningaanpassingen en revalidatie de mobiliteit en zelfredzaamheid worden bevorderd van ouderen die zijn gevallen.

De huidige situatie ten aanzien van preventie van valongevallen bij ouderen is voor een belangrijk deel toegespitst op het aanbrengen van veiligheidsmaatregelen in huizen en het stellen van eisen waaraan huizen moeten voldoen. Minder nadrukkelijk en systematisch wordt in combinatie daarmee aandacht besteed aan factoren die de gezondheid van ouderen betreffen.

Een integrale en daarmee innovatieve aanpak van de problematiek, gericht op woonomgeving en (gezondheids)zorg, heeft een belangrijke meerwaarde.

In verzorgingshuizen ligt het initiatief om aan valpreventie aandacht te besteden voor een belangrijk deel bij het personeel van het huis. In het valpreventieproject in verzorgingshuizen 'Blijf Staan', zijn onder meer instrumenten ontwikkeld en wordt ondersteuning geboden bij de implementatie van het preventieprogramma. De partners

in het project 'Blijf staan' zijn Arcares, Consument en veiligheid, TNO Kwaliteit van Leven en verzorgingshuizen.

Voor de volgende stap, de landelijke implementatie, zijn de materialen momenteel ontwikkeld, het onderwijs voor het betrokken personeel (projectleider en uitvoerenden) moet echter nog uitontwikkeld worden. Zowel Consument en Veiligheid als TNO hebben besloten om onderwijsmodulen te ontwikkelen om bestaande kennis en praktische ervaring naar het management en de 'werkvloer' van verzorgingshuizen door te geven teneinde te bevorderen dat valpreventie in verzorgingshuizen een vaste plaats gaat krijgen.

1.1 Doelstelling

Het doel van het project is het ontwikkelen, evalueren en waar nodig bijstellen van een cursus voor professionals die werkzaam zijn in verzorgingshuizen gericht op:

- Overdragen van inzichten over oorzaken van vallen bij ouderen;
- Kunnen toepassen van praktische instrumenten voor herkenning van risico's en integrale aanpak van de problematiek.

De cursus moet ertoe bijdragen dat kwaliteit van zorg wordt verbeterd ten aanzien van preventie van vallen bij ouderen.

In deze rapportage wordt de cursus beschreven en de bevindingen weergegeven van de evaluatie van de cursus met de daaraan gerelateerde conclusies en aanbevelingen.

1.2 Doelgroepen

De doelgroepen van de cursus zijn personen die deel uitmaken van de MIC commissie en andere medewerkers in verzorgingshuizen die een taak hebben bij preventie van vallen bij ouderen in verzorgingshuizen.

1.3 Inbedding van het project

De te ontwikkelen cursus heeft sterke raakvlakken met het onderstaande project.

Door Arcares, Consument en Veiligheid en TNO Preventie en Gezondheid is de afgelopen twee jaren in verzorgingshuizen het valpreventie project "Blijf staan" uitgevoerd. Binnen dit project is een valpreventie programma ontwikkeld dat in deze huizen wordt uitgevoerd en geëvalueerd. Ervaringen die uit dit project naar voren komen spelen een rol bij het implementeren van dit valpreventie programma in andere verzorgingshuizen in Nederland. In het kader van dit implementatietraject worden informatie en instrumenten samengebracht in een implementatiepakket.

In een eerste bijeenkomst houdt Consument en Veiligheid een algemene kennismakingsdag van "Blijf staan". Het doel daarvan is om de projectleiders van belangstellende verzorgingshuizen handvatten te geven voor het projectmatig aanpakken van de valpreventie methode én ze wat tips meegeven voor het enthousiasmeren van collega's en bewoners.

De binnen dit project te ontwikkelen cursus zal een bijdrage leveren aan deskundigheidsbevordering, en daarmee aan de kwaliteit van zorg, bij de genoemde doelgroepen en op die wijze een bijdrage leveren aan de implementatie van het valpreventie project "Blijf staan".

Uitgangspunten voor beleid op het gebied van valpreventie wordt in een aantal VWS nota's genoemd. In de nota 'Langer Gezond leven' (VWS, 2003) wordt de wenselijkheid van preventie aangegeven met betrekking tot privé-ongevallen, waarbij aangegeven wordt dat de stijging van valongevallen bij ouderen apart aandacht verdient. In de nota 'Ouderenbeleid in het perspectief van de vergrijzing' (VWS, 2005) wordt vallen bij ouderen gerekend tot de zes 'Geriatric Giants' die de komende jaren veel aandacht zullen vragen, mede gezien de complexiteit van de daaraan gerelateerde gezondheidsproblemen.

De thematiek van valpreventie sluit aan bij het thema 'Patiëntveiligheid' dat valt onder Pijler 3 (Verbetertrajecten) van het Landelijk Actieprogramma Kwaliteit deelprogramma Care, zoals dat onlangs is beschreven in de brief van Staatssecretaris van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, drs. Clémence Ross-van Dorp (kenmerk DGB/HM-2489246).

Het thema valpreventie is bovendien terug te vinden als belangrijk thema binnen het verbeterprogramma: 'Zorg voor Beter' dat door VWS in samenwerking met ZonMw, het NIZW en veldpartijen wordt uitgevoerd. 'Zorg voor Beter' richt zich op het verbeteren van de kwaliteit van zorg, het stimuleren van een innovatieve cultuur en het verbeteren van de zorg voor specifieke doelgroepen of rondom specifieke thema's. Eén van de verbetertrajecten is gericht op verbeteren van patiëntveiligheid, en wel specifiek op de preventie van valincidenten.

Voor continuering van de cursus wordt er van uitgegaan dat de kosten gedragen worden door de deelnemers van de cursus. Deze kosten kunnen worden beperkt omdat de ontwikkelingskosten van de cursus niet volledig hoeven terug te komen in de cursusbijdragen van de deelnemers.

2 Ontwikkeling van de cursus

2.1 Algemene opzet en uitgangspunten

Allereerst heeft TNO een informatie ‘flyer’ opgesteld waarin op hoofdlijnen de opzet en uitgangspunten van de cursus zijn weergegeven (bijlage A). Op basis van ondermeer gesprekken met vertegenwoordigers van verzorgingshuizen zijn de volgende algemene uitgangspunten gekozen:

- De cursus gaat uit van de informatie en instrumenten die door Consument en Veiligheid, Arcares en TNO Kwaliteit van Leven ontwikkeld zijn in het kader van het project ‘Samen Staan we sterk’ (later: ‘Blijf Staan’), en die gebundeld zijn in het ‘Blijf Staan’ koffertje.
- De cursus zal worden gegeven in het deelnemende verzorgingshuis. Daarbij speelt een rol dat daardoor de cursus het meest optimaal zou kunnen aansluiten bij de werkzaamheden van de cursisten (geen verlies reistijd), en dat er geen kosten voor huur van een cursusruimte behoeven te worden gemaakt. Ook wordt het van belang geacht om de cursus in een herkenbare situatie te geven die optimaal past bij de setting waar de verworven inzichten en vaardigheden moeten worden toegepast.
- De uitwerking van de invulling van de cursus wordt in samenspraak met het verzorgingshuis opgesteld. Het kan daarbij zowel gaan om het aantal cursussen, prioriteiten ten aanzien van instrumenten waarmee getraind wordt en de leerdoelen waar de belangstelling naar uitgaat.
- Op basis van de uitwerking worden de kosten voor de cursus bepaald.

2.2 Uitvoerder van de cursus

TNO heeft als uitgangspunt gehad dat de verzorging van de cursus moet gebeuren door een onderwijsinstelling die ervaring heeft met het geven van onderwijs aan de doelgroep binnen verzorgingshuizen. De doelgroep is als volgt nader omschreven: Verzorgenden, niveau 3; ofwel medewerkers van woonzorgcentra, verzorgingshuizen die een directe werkrelatie hebben met de bewoners.

Op basis van bovengenoemd uitgangspunt is de ‘Mondriaan onderwijsgroep’ in Leiden benaderd met het verzoek om te participeren in het project om een cursus valpreventie te ontwikkelen. TNO en de ‘Mondriaan onderwijsgroep’ hebben vervolgens in het najaar 2005 een samenwerkingsovereenkomst gesloten voor het uitvoeren van een proefcursus in het kader van het ontwikkelen van beoogde cursus valpreventie.

2.3 De proefcursus valpreventie voor medewerkers in verzorgingshuizen

2.3.1 *Werving van een Verzorgingshuis voor de proefcursus*

De werving van een verzorgingshuis voor deelname aan de proefcursus is via verschillende kanalen uitgevoerd. Allereerst is er bekendheid gegeven aan de (ontwikkeling van de) cursus via Consument en Veiligheid die verschillende introductietrainingen voor projectcoördinatoren organiseerde. Het ging daarbij om vertegenwoordigers van verzorgingshuizen die de ‘Blijf Staan koffer’ al in bezit hadden. Daarnaast is er ook in de nieuwsbrief ‘Blijf Staan’ aandacht besteed aan de cursus valpreventie. Tegelijkertijd heeft TNO een aantal verzorgingshuizen direct benaderd (op basis van een lijst met verzorgingshuizen die de ‘koffer’ al in huis hadden)

met de vraag om medewerking. De respons op dit verzoek vergde de nodige doorlooptijd, met name omdat binnen de verzorgingshuizen nog onvoldoende basis bleek te bestaan om een dergelijke cursus te gaan volgen. Een en ander maakte het noodzakelijk dat er op management niveau nog veel moest worden afgestemd voordat tot deelname kon worden besloten.

Medio 2005 werd door 'Stichting Zorgbeheer De Zellingen' in Capelle aan de IJssel het voornemen geuit om deel te nemen aan de proefcursus valpreventie. Dit voornemen was gebaseerd op beleidsontwikkelingen waarin expliciet aandacht aan valpreventie werd besteed en waarover binnen het bestuur overeenstemming werd bereikt. Vanaf dat moment is overleg gestart tussen vertegenwoordigers van de Zellingen, de Mondriaan onderwijsgroep en TNO Kwaliteit van Leven over de concrete wensen en mogelijkheden voor de invulling en planning van de proefcursus.

2.3.2 *Concretisering en planning*

Naar aanleiding van het gevoerde overleg tussen de betrokken partijen is de doelgroep voor de proefcursus bepaald, is de proefcursus nader ingevuld en is er een planning opgesteld. De cursus sluit aan bij het opleidingsniveau van de doelgroep: verzorgenden niveau 3. De cursisten hebben geen literatuur behoeven te bestuderen voorafgaand aan de cursus.

Concept Lesopzet : Cursus valpreventie voor verzorgenden “de Zellingen”	
Cursusdoel:	De cursisten kunnen de methodiek en de materialen uit het pakket “Blijf Staan” succesvol gebruiken

DAGDEEL 1 (2 x 60 minuten) : “DE VERKENNING” 14 november 2005

Cursusdoelstellingen

- De cursist kan de actuele stand van zaken over valincidenten binnen de Zellingen benoemen
- De cursist kan aangeven wie welke verantwoordelijkheden en bevoegdheden heeft met betrekking tot het MIC formulier

Lesinhoud:

- Beeldvorming valrisico's:
 - Persoonlijke risicofactoren
 - Loophulpmiddelen
 - Directe omgeving : kamer/ appartement, afdeling, instelling
 - Procedure meldingen valincidenten MIC Commissie en invullen MIC formulier
 - Kennismaking met inventarisatieformulieren valrisico's
 - Selecteren bewoner voor inventarisatie valrisico's

Lesplan:

- Voorstellen
- Ervaringen uitwisselen ten aanzien van valincidenten bij bewoners
- Uitnodiging tot vallen (relatie naar rolstoeltraining)
- De uitwerking van vallen op de bewoner (lichamelijk, psychisch en sociaal)
- Informatie Landelijke gegevens valincidenten (aantal, kosten, gevolgen)
- Presentatie MIC commissie binnen “de Zellingen” (door lid MIC commissie)
 - Doelstelling project “blijf staan” (reductie aantal valongevallen met 40 % binnen 3 jaar)
 - Samenstelling MIC commissie

- Gegevens over aantal meldingen van valincidenten,
- Gegevens over oorzakelijke factoren etc. instellingsbreed, locatiegebonden
- Info invullen MIC formulieren (indien van toepassing)

Werkvorm:

- Onderwijsleergesprek over “Vallen als multi-factorieel fenomeen”
- Uitvoeren van de Inventarisatieopdracht (tweetallen) ten aanzien van valrisico’s
- Door middel van inventarisatieformulieren “van top tot teen” 1 en 2
- Inventariseren uitwerkingen Inventarisatieopdracht met behulp van de muurposter “van top tot teen”
- Korte evenwichtsoefening of evenwichtstest

Vervolgafspraken:

- Invullen inventarisatieformulieren “van top tot teen “ 1 en 2
- Via gegevens ‘eigen’ bewoner
- Visualisatie valrisicofactoren directe omgeving
- Met behulp van digitale fotografie (na toestemming bewoner)

DAGDEEL 2 (2 x 60 minuten): “DE REGISTRATIE” 28 november 2005

Cursusdoelstellingen:

- De cursist kan cliënt en familieleden attenderen op en bewust maken van valrisico’s

Lesinhoud:

- Presenteren inventarisaties valrisico’s met behulp van “van top tot teen” 1 en 2
- Introductie relevante inventarisatieformulieren en foldermateriaal project “Blijf staan”
- Conversie risico-inventarisatieformulieren “Van top tot teen”1 en 2 naar formulier “Persoonlijke Risicoanalyse Valongevallen”

Lesplan:

- Lesposter centraal ophangen en digitale foto’s eromheen rangschikken
- Deelnemers uitnodigen op de poster de gesignaleerde valrisico’s aan te geven en deze kort toe te lichten (inclusief digitale foto’s)

Werkvorm:

- Onderwijsleergesprek ten aanzien van inventarisatie meest gescoorde valrisico’s
- Met behulp van ondersteunende materialen:
 - “Persoonlijke Risicoanalyse Valongevallen”
 - Invulinstructie persoonlijke risicoanalyse valongevallen
 - Themabrochure “risico’s en vallen”
 - Themabrochure “medicijnen en vallen”
 - Risicoanalyseformulier “Loophulpmiddelen-
 - Themabrochure “Omgeving en hulpmiddelen”
 - Checklist B. Eigen woonruimte van de bewoner
 - Themabrochure “Veiligheid in huis”
- Uitvoeren opdracht in tweetallen:
 - Invullen “risicoanalyseformulier “Loophulpmiddelen”
 - Checklist B eigen woonruimte omgeving en hulpmiddelen
 - Met behulp van de informatie uit de gesignaleerde risico’s “van top tot teen” 1 en 2 en de digitale foto’s

- Introductie “Persoonlijke Risicoanalyse Valongevallen”(PRV)vulinstructie invul-instructie laten lezen en onderwijsleergesprek aan de hand van de muurposter PRV

Vervolgafspraken:

- Invullen persoonlijke analyse + loophulpmiddelenanalyse + omgevingsanalyse middels gesprek etc. met bewoner en familielid
- Actuele valrisico's van de bewoner selecteren
- Bedenken oplossingen/ alternatieven voor de gesignaleerde valrisico's aan de hand van de themabrochures en achtergrondartikelen.
- Gesignaleerde valrisico's en oplossingen/alternatieven aan elkaar presenteren middels “flappen”

DAGDEEL 3 (2 x 60 minuten): “ VEILIG(ER) VERDER” 19 december 2005

Cursusdoelstellingen:

- De cursist kan op een adequate manier actie ondernemen, afgestemd op de situatie van de cliënt en het persoonlijk risicoformulier
- De cursist kan de risicoanalyse bespreken in een MDO
- De cursist kan aangeven, wie welke verantwoordelijkheden en bevoegdheden heeft binnen de (eigen locatie van de) Zellingen ten aanzien van het signaleren van valrisico's en het nemen van interventies
- De cursist kan een bijdrage leveren aan het organiseren en uitwerken van onderdelen van het project.

Lesinhoud:

- Presentatie preventiemogelijkheden individuele valrisico's
- Stellen van prioriteiten binnen de preventiemogelijkheden
- Planning van activiteiten
- Bespreken risicoanalyse in MBO als Eerst Verantwoordelijke Verzorger (EVV'er)
- Belang van motiveren zorgvrager ten aanzien van onderkennen valrisico's en nemen van voorzorgsmaatregelen

Lesplan:

- Evaluatie van de opdracht met de bewoner en eventueel familielid de PRV etc te bespreken
- Evaluatie functionaliteit van de achtergrondinformatie (themabrochures en artikelen)

Werkvorm:

- Presentatie “flappen” van de individuele cursisten
- Elkaar vragen laten stellen ten aanzien van de gepresenteerde “flappen”
- Inventariseren algemene punten persoonlijke risicoanalyse aan de hand van posters
- Inventariseren oplossingen/alternatieven deelnemers ten aanzien van deze punten (centraal)
- Plan van aanpak ten aanzien van 4 tot 5 aspecten (centraal)
- Stellen prioriteiten hierbij (centraal)
- Plannen van activiteiten + taakverdeling (multi-disciplinair)
- Procedure hierbij binnen de eigen locatie
- Belang informeren en motiveren bewoner en familieleden bespreken

2.3.3 *Uitvoering en evaluatie van de proefcursus*

De cursusbijeenkomsten vonden plaats op de maandagmiddag van 13.30 uur tot 15.30 uur in zorgcentrum Crimpenersteyn in Krimpen aan den IJssel. De cursusdata waren: 14 november, 28 november en 19 december. De cursus vond in werktijd plaats.

Aan de proefcursus namen in totaal 13 medewerkers deel van de zorgcentra Chrysanthemum en Crimpenersteyn, waarvan er 11 als Eerst Verantwoordelijke Verzorgende (EVV-er) werkzaam zijn. De twee overige cursisten waren medewerkers in de kwaliteit zorg.

De cursus werd gegeven door een docent van de Mondriaan Onderwijsgroep. Bij elke bijeenkomst was er een vertegenwoordiger van TNO aanwezig.

Wat betreft de evaluatie is de volgende opzet gevolgd:

- 1 Ongeveer 2 weken voorafgaand aan de eerste cursusdag kregen alle deelnemers een vragenlijst thuis toegestuurd (de voormeting; zie bijlage B). In deze vragenlijst is gevraagd in welke mate de respondent het eens is met een aantal aspecten dat betrekking heeft op preventie van vallen en gerelateerd is aan de doelstelling van de cursus. Voordat de cursus van start ging zijn de ingevulde vragenlijsten aan TNO geretourneerd.
- 2 Aan het eind van elke cursusbijeenkomst is een vragenlijst uitgedeeld aan de deelnemers (zie bijlage C) die deze lijst direct konden invullen. Deze vragenlijst ging in op drie aspecten van de cursusmiddag: Organisatie van de cursusdag, Inhoud van de cursusdag, en Presentatie van de cursus. Daarnaast konden opmerkingen worden opgeschreven en kon een cijfer 1-10 worden gegeven als waardering voor de cursus. Kort na elke cursusbijeenkomst zijn de resultaten van deze evaluatie teruggekoppeld aan de docent.
- 3 Ongeveer een week na afloop van de derde cursusmiddag kregen alle deelnemers, bij wijze van nameting nogmaals de vragenlijst van de voormeting thuis toegestuurd. Aan de voormeting-vragenlijst zijn twee vragen toegevoegd, namelijk: 'Wat gaat u, als gevolg van de cursus, in uw werk voortaan anders doen?', en 'Als u nog opmerkingen heeft naar aanleiding van de cursus, dan kunt u die hieronder weergeven'.

De vragenlijsten konden door alle deelnemers steeds anoniem worden ingevuld.

2.4 **Resultaten van de evaluatie van de proefcursus valpreventie**

2.4.1 *Organisatie, inhoud en presentatie van de cursus*

In tabel 1 zijn per cursus bijeenkomst, en over het totaal van de drie bijeenkomsten de antwoorden weergegeven met betrekking tot de organisatie van de cursus. Uit de antwoorden blijkt dat bij elk aspect meer dan 75% van de antwoorden in de categorieën (zeer) goed werden gescoord. Bij de eerste bijeenkomst (14 nov.) werd de cursusruimte als (te) klein beoordeeld, wat ook terug te vinden is in het antwoordpatroon ten aanzien van de groepsgrootte die mede daardoor als 'te groot' werd beoordeeld. De beide andere cursusbijeenkomsten werden in een duidelijk grotere ruimte gegeven.

Tabel 1 Antwoorden met betrekking tot de organisatie van de cursus, per bijeenkomst en totaal over alle bijeenkomsten.

Organisatie van de cursusdag		Zeer goed	Goed	Voldoende	Matig*
Leslocatie	14 nov.		7	6	
	28 nov.	3	9		
	19 dec.	1	7	2	
	Totaal N	4	23	8	
	(%)	(11)	(66)	(23)	
Groepsgrootte	14 nov.		9	3	1
	28 nov.	2	10		
	19 dec.	1	5	4	
	Totaal N	3	24	7	1
	(%)	(9)	(68)	(20)	(3)
Groepssfeer	14 nov.	2	10	1	
	28 nov.	2	10		
	19 dec.	1	8	1	
	Totaal N	5	28	2	
	(%)	(14)	(80)	(6)	

* De categorieën 'Slecht' en 'Zeer slecht' werden niet gebruikt bij de beantwoording

In tabel 2 zijn per cursus bijeenkomst, en over het totaal van de drie bijeenkomsten de antwoorden weergegeven met betrekking tot de inhoud van de cursusdag.

Tabel 2 Antwoorden met betrekking tot de inhoud van de cursus, per bijeenkomst en totaal over alle bijeenkomsten.

Inhoud van de cursusdag		Ze	g	o	d		
Lesmateriaal	14 nov.			11	2		
	28 nov.			9	3		
	19 dec.	1		5	4		
	Totaal N	1		25	9		
	(%)	(3)		(71)	(26)		
Hoeveelheid leerstof	14 nov.			7	6		
	28 nov.			9	2	1	
	19 dec.			5	3	2	
	Totaal N			21	11	3	
	(%)			(60)	(31)	(9)	
Duidelijkheid van betekenis van leerstof	14 nov.	1		9	3		
	28 nov.			10	2		
	19 dec.			8	2		
	Totaal N	1		27	7		
	(%)	(3)		(77)	(20)		
Lesfrequentie	14 nov.	1		6	6		
	28 nov.			11	1		
	19 dec.			6	4		
	Totaal N	1		23	11		
	(%)	(3)		(66)	(31)		

Inhoud van de cursusdag		Zeer goed	Goed	Voldoende	Matig
Niveau van leerstof	14 nov.		7	5	1
	28 nov.		9	2	1
	19 dec.		6	3	1
	Totaal N		22	10	3
	(%)		(62)	(29)	(9)
Hoeveelheid opdrachten	14 nov.		8	5	
	28 nov.		7	5	
	19 dec.		5	4	1
	Totaal N		20	14	1
	(%)		(57)	(40)	(3)
Soort opdrachten	14 nov.		7	5	
	28 nov.		8	4	
	19 dec.		5	5	
	Totaal N		20	14	
	(%)		(59)	(41)	

Uit tabel 2 komen met name de volgende zaken naar voren:

- De hoeveelheid leerstof werd in 40% van de beoordelingen voldoende/ matig beoordeeld. Een vergelijkbaar percentage betreft het niveau van de leerstof (38%). Een aantal van de deelnemers had graag een meer diepgaand inzicht verworven in de problematiek van vallen bij ouderen.
- De hoeveelheid opdrachten werd in 43% van de beoordelingen als voldoende/matig beoordeeld. In het algemeen was de opinie dat het aantal opdrachten groot was, mede doordat de frequentie van de cursusdagen relatief hoog was.

Tabel 3 Antwoorden met betrekking tot de presentatie van de cursus, per bijeenkomst en totaal over alle bijeenkomsten.

Presentatie van de cursus		Zeer goed	Goed	Voldoende	Matig
Uitleg van docent	14 nov.	3	7	2	
	28 nov.		8	4	
	19 dec.		6	3	1
	Totaal N	3	21	9	1
	(%)	(9)	(62)	(26)	(3)
Begeleiding door docent	14 nov.	2	8	3	
	28 nov.		10	2	
	19 dec.		4	4	2
	Totaal N	2	22	9	2
	(%)	(6)	(62)	(26)	(6)
Opdrachtbespreking door docent	14 nov.	1	8	4	
	28 nov.		9	3	
	19 dec.		5	3	2
	Totaal N	1	22	10	2
	(%)	(3)	(62)	(29)	(6)

Presentatie van de cursus		Zeer goed	Goed	Voldoende	Matig
Werd gelegenheid gegeven voor stellen van vragen	14 nov.	2	9	2	
	28 nov.	2	7	2	1
	19 dec.		7	1	2
	Totaal N	4	23	5	3
	(%)	(11)	(66)	(14)	(9)
Beantwoording van vragen door docent	14 nov.	1	8	4	
	28 nov.		9	2	1
	19 dec.		6	3	1
	Totaal N	1	23	9	2
	(%)	(3)	(65)	(26)	(6)
Aansluiting van cursus bij verwachtingen	14 nov.	1	7	4	
	28 nov.		7	4	1
	19 dec.		4	5	1
	Totaal N	1	18	13	2
	(%)	(3)	(53)	(38)	(6)

Uit de antwoorden in tabel 3 komen met name de volgende zaken naar voren:

- De aansluiting van de cursus bij de verwachtingen is in 44% van de beoordelingen als voldoende/matig beoordeeld.
- De opdrachtbespreking werd in 35% van de beoordelingen als voldoende/matig beoordeeld.

In tabel 4 is het algehele oordeel van de deelnemers weergegeven per bijeenkomst en totaal over alle bijeenkomsten in de vorm van een rapportcijfer (1-10).

Tabel 4 Algehele oordeel over de cursusdag, per bijeenkomst en totaal over alle bijeenkomsten.

Algeheel oordeel over cursusdag	Rapportcijfer								
	6	6,5	7	7,5	8	8,5	9	9,5	Gem.
14 nov. (N=12)	1		1		7	1	2		8,0
28 nov. (N=9)	1		3		5				7,4
19 dec. (N=10)	2	1	4		3				7,1
Totaal (N=31)	4	1	8		15	1	2		7,5

Het gemiddelde rapportcijfer voor de cursus is een 7,5 waarbij het oordeel varieert tussen een 6 en een 9.

Behalve dat er een rapportcijfer werd gegeven aan de cursusbijeenkomsten, zijn er ook door de deelnemers per bijeenkomst (1e,2e,3e) concrete opmerkingen gemaakt over hoe de cursus werd ervaren. Deze opmerkingen zijn hieronder weergegeven.

Positief waarderende opmerkingen:

1. Het was erg leerzaam en verfrissend
1. Leuke cursusmiddag, veel informatie opgedaan
2. Leuke cursusmiddag gehad, veel van geleerd
2. Het was weer een leerzame en interessante middag!
2. Ik ben me meer bewust geworden van de valrisico's die er zijn.

2. Door de cursus word je er meer en beter bewust van dat je iemand van alle kanten moet bekijken, om diegene misschien wat beter te laten functioneren.
2. Leuke cursus, maar misschien in de praktijk toch wat moeilijk uitvoerbaar. Wel bewuster geworden van valgevaarlijke situaties en alerter om die situaties te voorkomen.
2. Deze cursus is volgens mij belangrijk wanneer er een bewoner opgenomen wordt in het huis. Bewoners die al langer bij ons wonen: screenen en proberen evt. valgevaarlijke situaties bespreekbaar te maken en verbeteringen invoeren.
2. Deze cursus heeft mij geleerd om beter naar de zorgvrager, zijn medische gegevens/ achtergrond en zijn omgeving te kijken en er in de toekomst wat mee te gaan doen.
3. Ik ben mij terdege bewust geworden van de valrisico's.
3. Mijns inziens is alles besproken en is de bewoner, appartement, medicijn-gebruik, evt. verbeteringen goed onder de loep genomen.
3. Ik denk dat je met deze stof heel ver komt. Vooral als je alles bespreekbaar kan maken.
3. Geen idee voor verbetering; er zijn veel onderwerpen aan de orde geweest.

Bij de nameting werden daarnaast de volgende opmerkingen gemaakt:

- Helaas heb ik maar één dagdeel meegemaakt. Mijn ervaring is, dat er veel herkenning is waardoor er cliënten kunnen vallen, maar dat het goed is om alerter te zijn. Ik denk het zeker dat het in de toekomst zal bijdragen het aantal ongelukken te voorkomen. Zeker als er gewerkt gaat worden met valspecialisten. Ook heb ik over de 2, door mij gemiste cursusedagen, informatie gevraagd. Er waren ook nu alleen positieve reacties.
- Ik vond het een leerzame cursus, hoewel mij al veel bekend voorkwam, omdat ik ook tilspecialist ben. En die cursus belicht ook al veel risico's rondom de bewoners en ook voor onszelf.

Verbeter opmerkingen:

2. TNO: had ik wat meer wetenschappelijke uitleg verwacht
3. Er werden niet zo veel nieuwe dingen besproken/ aangegeven. Er werd meer ingegaan op de opmerkingen van de cursisten. (2 keer opgemerkt).
3. Meer diepgang.
3. Bijvoorbeeld om de 14 dagen. Minder huiswerk. Vier in plaats van drie bijeenkomsten en meer opdrachten tijdens de cursus.

Bij de nameting werden daarnaast de volgende opmerkingen gemaakt:

- Wat duidelijker uitleg bij opdrachten. Soms vond ik dat de docent wat te snel praatte en te onduidelijk (2x genoemd);
- Meer structuur in leiding/ lesgeven, meer tijd voor uitwisseling van ervaringen: wat signaleer je.
- Sneller ingrijpen bij herhalingen als iets al benoemd is.
- Proberen iets meer centraal te houden (3x opgemerkt).

2.4.2 Bijdrage aan cursus valpreventie

In tabel 5 zijn de resultaten van de voor en nameting weergegeven. De deelnemers konden op een negenpuntsschaal aangeven in welke mate ze het eens zijn met de uitspraken. De resultaten zijn voor de verschillende deelnemers weergegeven en er is een gemiddelde score toegevoegd voor de deelnemersgroep.

Ik kan de valrisico's in het appartement van mijn bewoners noemen										
(Niet eens)	1	2	3	4	5	6	7	8	9 (eens)	Gem.
Voormeting (N=11)					1	1	5	3	1	7,2
Nameting (N=9)								7	2	8,2
Ik kan de gezondheidsproblemen van mijn bewoners noemen die vallen veroorzaken										
(Niet eens)	1	2	3	4	5	6	7	8	9 (eens)	Gem.
Voormeting (N=11)							7	2	2	7,5
Nameting (N=9)						1	2	5	1	7,7
Ik kan de valrisico's van de loophulpmiddelen van mijn bewoners noemen										
(Niet eens)	1	2	3	4	5	6	7	8	9 (eens)	Gem.
Voormeting (N=11)		1			2	2	3	3		6,3
Nameting (N=9)							1	5	3	8,2
Ik ben goed in staat om met bewoners over valrisico's te spreken										
(Niet eens)	1	2	3	4	5	6	7	8	9 (eens)	Gem.
Voormeting (N=11)							7	2	2	7,5
Nameting (N=9)								5	4	8,4
Ik ben goed in staat om met familie over valrisico's te spreken										
(Niet eens)	1	2	3	4	5	6	7	8	9 (eens)	Gem.
Voormeting (N=11)			1				4	4	2	7,4
Nameting (N=9)								5	4	8,4
Ik weet wie op mijn locatie verantwoordelijk is voor het opsporen van valrisico's en het nemen van maatregelen										
(Niet eens)	1	2	3	4	5	6	7	8	9 (eens)	Gem.
Voormeting (N=11)	3		1		1		3	2	1	5,2
Nameting (N=9)							1	3	4	8,4

In de voormeting zijn de oordelen van de EVV-ers (N=11) verkregen; de twee overige deelnemers hebben de vragenlijst niet ingevuld omdat ze niet op een afdeling met bewoners werkzaam zijn. De nameting is van negen deelnemers ontvangen.

De meest opvallende resultaten zijn:

- De algemene tendens in de antwoorden is dat de deelnemers na cursus een positievere houding en toegenomen kennis en vaardigheden rapporteren (Mann-Whitney Test (tweezijdig), $Z=-2,055$, $p=.04$).
- Voor een aantal aspecten was het oordeel van vrijwel alle deelnemers in de voormeting al uitgesproken, waardoor in de nameting vrijwel geen verandering meer kon optreden. Dat geldt met name voor: belang dat men hecht aan vallen bij bewoners (dat belang werd al hoog geacht), het kunnen invullen van het MIC formulier (niemand heeft daar moeite mee).

- Er wordt aangegeven dat de kennis over hoeveel bewoners op de afdeling en op de locatie vallen, zowel voor als na de cursus relatief laag is.
- De sterkste bijdrage van de cursus, zoals die uit de gemiddelde score van vragenlijst blijkt, betreft:
 - Weten wie er op de locatie verantwoordelijk is voor het opsporen van valrisico's en het nemen van maatregelen;
 - Weten hoeveel bewoners op de eigen afdeling vallen;
 - Kunnen benoemen van valrisico's van loophulpmiddelen;
 - Weten wat te doen om vallen bij bewoners te voorkomen.

Tot slot is er aan elk van de deelnemers gevraagd wat ze, als gevolg van de cursus, in hun werk voortaan anders gaan doen. Daarop werden de volgende reacties gegeven:

- Bewoner als geheel plaatje benaderen op gebied van vallen; zowel ziekte, medicatie, hulpmiddelen, indeling kamer meenemen bij uitzoeken wat valgevaarlijk is bij bewoner.
- Alerter zijn op de omgeving waar de zorgvrager zich begeeft om valrisico te verminderen.
- De bijsluiters goed lezen van de voorgeschreven medicatie.
- Alert zijn op de loophulpmiddelen van de zorgvrager.
- Ik let beter op de valrisico's; als ik mijn bewoner verzorg, kijk ik direct rond of er valrisico's zijn (losse snoeren ed.) en probeer het op te lossen.
- De Checklijst gebruiken.
- Als er aanwijsbare oorzaken zijn die er voor zorgen dat de bewoner meer valt, zou ik die nu eerder bespreekbaar maken met de leiding, familie, en bewoner zelf. En op deze manier proberen de situatie rondom de bewoner veiliger te maken.
- Nog meer opletten wat vallen kan veroorzaken. Vooral voor medicatie heb ik niet aan gedacht dat dat mede een oorzaak kan zijn.
- Als er een bewoner valt, daar gelijk een beter plan op maken. Dus: hoe kwam dit en hoe veranderen we de situatie op zo kort mogelijke termijn. Maar allereerst, hoe voorkomen we een valsituatie. Je bent toch alerter.
- Wat toch nog een probleem blijft zijn hoog/laag bedden die soms niet laag genoeg kunnen, waardoor bewoners van de rand afglijden. Vooral als er een lucht/wissel of vezelmatras op ligt wordt dit extra moeilijk.

3 Conclusies en aanbevelingen

Allereerst is de constatering van belang dat de belangstelling voor het volgen van de proefcursus bij de benaderde verzorgingshuizen wel aanwezig was, maar dat de stap om de proefcursus ook feitelijk te gaan volgen in het algemeen met grote moeite kon worden genomen. Dit leidde tot een langdurige periode waarin de interne besluitvorming een belangrijke rol speelde. Dit betekent dat het aanbieden van de cursus weliswaar tot positieve reacties leidt, maar dat het relatief veel inspanning zal kosten om zover te komen dat de cursus in huizen gegeven zal worden.

Aanbeveling 1

Bij gebleken doelmatigheid van de cursus, zal een planmatige aanpak ontwikkeld moeten worden om de cursus daadwerkelijk in verzorgingshuizen te kunnen geven. Ondersteuning van organisaties als Arcares en Consument en Veiligheid is daarbij van belang. De cursus sluit goed aan bij het verbeterprogramma 'Zorg voor Beter'; aanbevolen wordt om ook binnen dit programma de cursus toe te passen. Ook de Inspectie voor de Gezondheidszorg (IGZ) zal een rol kunnen spelen om de thematiek van valpreventie in verzorgingshuizen hoog op de agenda te zetten en te houden, met name vanuit het oogpunt van de ontwikkeling van Gelaagd Gefaseerd Toezicht (IGZ,2005).

Wat betreft de inhoud van de cursusedagen zijn er signalen afgegeven dat het inhoudelijk niveau van de informatie hoger zou moeten zijn. Het accent van de doelstelling van de cursus was om vaardigheden te ontwikkelen en minder om inhoudelijke kennis over te dragen. Niettemin is ook wat dit laatste aspect betreft van belang om zo goed mogelijk aan te sluiten bij het huidige kennisniveau van de doelgroep om ook daar een meerwaarde te kunnen leveren. Dit niveau kan van echter groep tot groep verschillen en zal in het overleg met de betrokken instelling zo goed mogelijk moeten worden ingeschat.

Aanbeveling 2

Bij het overleg met de vertegenwoordigers van de instelling zal naast de te ontwikkelen vaardigheden ook expliciet aandacht besteed moeten worden aan het inschatten van het heersende inhoudelijke kennisniveau bij de doelgroep cursisten. Daardoor kan de cursus, die een korte doorlooptijd heeft, in die beschikbare tijd optimaal bijdragen aan verbetering van de kennis.

De verhouding van het aantal huiswerk opdrachten en de korte beschikbare tijd tussen de cursusbijeenkomsten werd soms ervaren als een knelpunt. Personen die parttime werken en een drukke agenda kunnen ertoe leiden dat de tijd/ruimte ontbreekt om de opdrachten te kunnen uitvoeren.

Aanbeveling 3

Bij het plannen van de cursusbijeenkomsten rekening houden met benodigde tijd voor de huiswerk opdrachten, om zoveel mogelijk te vermijden dat door tijddruk geen gelegenheid is om deze voldoende uit te kunnen voeren.

Ten aanzien van de presentatie van de cursus is vooral de aansluiting bij de verwachtingen een punt dat extra aandacht verdient. De informatie voorafgaand aan de cursus speelt daarbij een mogelijk belangrijke rol omdat die bepalend is voor de

verwachtingen. Omdat de inhoud van de cursus in samenspraak met vertegenwoordigers van de organisatie wordt afgestemd is het belangrijk om in de communicatie naar de deelnemers scherp te formuleren wat het doel en de inhoud van de cursus is.

Aanbeveling 4

Bij de communicatie naar de deelnemers zo duidelijk mogelijk aangeven wat het doel en de inhoud van de cursus zijn. Dit is van belang om zoveel mogelijk te voorkomen dat deelnemers met verwachtingen naar de cursus komen die niet aan de orde zijn.

De algemene beoordeling van de verschillende bijeenkomsten heeft een gemiddeld (rapport)cijfer van een 7,5 gekregen van de deelnemers. Dat kan worden gewaardeerd als een ruime voldoende. Deze algemene waardering wordt tevens geïllustreerd met verschillende positief waarderende opmerkingen over de cursus. De conclusie die daaruit getrokken wordt is dat de cursus in de eerste proef-vorm een goed uitgangspunt vormt voor nadere toepassing en verdere ontwikkeling.

Aanbeveling 5

Gezien de algemene positieve beoordeling door de deelnemers zal de algemene opzet en inhoud van de cursus zal als uitgangspunt moeten dienen voor nadere toepassing en verdere ontwikkeling.

Ten aanzien van de presentatie van de cursus werd met name aangegeven dat er behoefte bestaat aan een meer strakke, centrale leiding.

Aanbeveling 6

Per cursusgroep bijeenkomst kan worden geëvalueerd of de gekozen structuur (leiding) past op de behoefte van de groep; dit kan na elke bijeenkomst via het evaluatieformulier gebeuren.

Bij de voormeting bleek op een aantal aspecten dat de deelnemers al relatief in de extreme categorie hadden geantwoord, waardoor in de nameting slechts nog een geringe verandering in positieve zin mogelijk was. Het meten van de impact van de cursus zou mede om deze reden verfijnd kunnen worden, waardoor het instrument gevoeliger wordt voor de bijdrage van de cursus. In algemene zin kan gedacht worden aan een instrument dat een beeld geeft van de 'veiligheidscultuur' binnen het verzorgingshuis, waarbij meerdere aspecten aan de orde zullen kunnen komen die relevant zijn. Een dergelijk instrument zou de impact van de cursus moeten kunnen meten, maar ook op langere termijn de verandering die op meerdere plaatsen/ terreinen binnen het verzorgingshuis hebben plaatsgevonden (attitude, deskundigheid, beleid, werkwijzen).

Aanbeveling 7

Om de impact van de cursus beter in beeld te krijgen is een instrument dat de veiligheidscultuur binnen het verzorgingshuis periodiek in beeld brengt van belang. Dit instrument zal daarvoor echter nog moeten worden ontwikkeld.

Met betrekking tot vrijwel alle gemeten aspecten is een tendens naar verbetering gevonden. Op basis van deze constatering kan worden geconcludeerd dat de cursus op concrete punten heeft bijgedragen aan een grotere bewustwording en gerapporteerde toegenomen vaardigheden om op een systematische wijze te werken aan preventie van vallen bij bewoners in het verzorgingshuis. Daarmee is een begin gemaakt met een

structurele aanpak van de problematiek. Er zal echter zorg gedragen moeten worden voor structurele inbedding van deze activiteiten in de organisatie. Uit de beleidsvoornemens van 'de Zellingen' blijkt dat die stappen ook genomen gaan worden, ondermeer door het aanstellen van valpreventie deskundigen. Daarnaast is het voornemen om meerdere groepen medewerkers deel te laten nemen aan de cursus.

Aanbeveling 8

De cursus heeft een basis gelegd voor het structureel werken aan valpreventie binnen de organisatie. Aanbevolen wordt om deze eerste ontwikkelingsstap binnen de organisatie te ondersteunen met structurele inbedding in valpreventie activiteiten en beleid. Binnen 'de Zellingen' zijn de cursussen daarom ingebed in een beleidsplan op het punt van valpreventie.

4 Literatuur

CLOSE J, ELLIS M, HOOPER R, GLUCKSMAN E, JACKSON S, SWIFT C. Prevention of falls in the elderly trial (PROFET): a randomised controlled trial. *Lancet* 1999 Jan 9;353(9147):93-7.

CUMMING RG, THOMAS M, SZONYI G, SALKELD G, O'NEILL E, WESTBURY C, FRAMPTON G. Home visits by an occupational therapist for assessment and modification of environmental hazards: a randomized trial of falls prevention. *J Am Geriatr Soc* 1999;47(12):1397-1402.

ECKHARDT JW. Kerncijfers valongevallen bij ouderen. Amsterdam: Stichting Consument en Veiligheid, 2004.

IGZ. Gelaagd en Gefaseerd Toezicht: Eerste resultaten inspectieformulier verpleeghuizen & verzorgingshuizen. IGZ, 2005.

PROVINCE MA, HADLEY EC, HORNBROOK MC, LIPSITZ LA, MILLER JP, MULROW CD, ORY MG, SATTIN RW, TINETTI ME, WOLF SL. The effects of exercise on falls in elderly patients: a preplanned meta-analysis of the FICSIT Trials. Frailty and Injuries: Cooperative Studies of Intervention Techniques. *JAMA*. 1995 May 3;273(17):1341-7.

STALENHOEF PA, CREBOLDER HFJM, KNOTTNERUS JA, VAN DER HORST FGEM. Incidence, risk factors and consequences of falls among elderly subjects living in the community: a criteria-based analysis. *Eur J Publ Health* 1997; 7: 328-334.

TINETTI ME, BAKER DI, MCAVAY G, CLAUS EB, GARRETT P, GOTTSCHALK M, ET AL. A multifactorial intervention to reduce the risk of falling among elderly people living in the community. *N Engl J Med* 1994;331:821-827.

TWEEDE KAMER DER STATEN GENERAAL. Nota Veilig Thuis; Preventiebeleid privé-ongevallen. Vergaderjaar 1997-1998,25 825,nrs. 1-2.

VWS. Nota Langer Gezond Leven, ook een kwestie van gezond gedrag. 's-Gravenhage 2003.

VWS. Nota Ouderenbeleid in het perspectief van de vergrijzing. 's-Gravenhage 2005.

A Flyer cursus 'Valpreventie'

TNO Kwaliteit van Leven

Cursus 'Valpreventie' ter ondersteuning van de invoering van het programma 'Blijf Staan'.

Hoe kan ik voorkomen dat bewoners vallen?

Ja arlijks komt bijna de helft van bewoners in het verzorgingshuis ten val. Ongeveer één op de acht van deze valongevallen eindigt met verwondingen, waaronder heupfracturen. Vooral de groep die herhaaldelijk valt verdient de aandacht. Om valongevallen te voorkomen kan een aantal maatregelen worden genomen. Bijvoorbeeld het creëren van een veilige omgeving en het verminderen van risico's bij het lopen. De verzorgenden hebben bij de preventie van vallen een belangrijke rol. Zij staan dagelijks dicht bij de bewoners en kunnen hun expertise aanwenden om gevaarlijke situaties te signaleren en herhaling te voorkomen. TNO heeft samen met Consument & Veiligheid en verzorgingshuizen een pakket maatregelen samengesteld om valongevallen te voorkomen. Dit pakket heet 'Blijf Staan' en wordt in zes verzorgingshuizen succesvol gebruikt. 'Blijf Staan' is een goede basis voor het verminderen van valongevallen; ook in uw verzorgingshuis. Met de cursus leren verzorgenden de methodieken en materialen in het pakket 'Blijf Staan' succesvol te gebruiken. Ook leren zij risico's herkennen en daar vervolgens ook iets aan te doen. Zo kunt u een vermindering van het aantal valongevallen realiseren. Om de inhoud van de cursus zo goed mogelijk aan te laten sluiten bij de uitvoeringspraktijk wordt de cursus 'op maat' gemaakt. Dat wil zeggen dat in overleg met de opdrachtgever de inhoud van het programma wordt vastgesteld zodat de cursus is afgestemd op de bewoners en de behoeften van het verzorgend personeel en management.

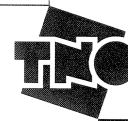
Leerdoelen

Na afloop van de training kan de deelnemer:

- de actuele stand van zaken over valincidenten in de eigen organisatie benoemen;
- aangeven wie welke verantwoordelijkheden en bevoegdheden heeft ten aanzien van het herkennen van risico's;
- op een adequate manier actie ondernemen, afgestemd op de situatie en de bewoner;
- in een oefensituatie:
 - de signaleringsinstrumenten gebruiken en acties benoemen;
 - een bewoner voorlichten over zijn of haar bijdrage in het voorkomen van valincidenten.

Inhoud

- De rol van deze training bij het voorkomen van valincidenten
- Oorzaken van valincidenten:
 - bewegen;
 - medicatie;
 - omgevingsfactoren;
 - gebruik van hulpmiddelen
- Attitude, mogelijkheden en verantwoordelijkheden van verzorgenden
- Verantwoordelijkheden van andere beroepsbeoefenaren
- De signaleringsinstrumenten voorlichtingsmaterialen
- Oefening aan de hand van casuïstiek en voorlichtingsmaterialen

Datum:

Wordt in overleg met de opdrachtgever vastgesteld.

Plaats:

Op locatie.

Doelgroep:

Verzorgenden niveau 2 en 3.

Tijdstip:

Wordt bepaald in overleg met de opdrachtgever. De training duurt minimaal 5 uur.

Vorm:

In overleg met de opdrachtgever wordt de inhoud en tijdsverdeling vastgesteld.

Cursus 'Valpreventie' ter ondersteuning van de invoering van het programma 'Blijf Staan'.

Hoe kan ik voorkomen dat bewoners vallen?

Programma

Een cursusprogramma is een variatie op het hieronder beschreven programma en wordt samengesteld in samenwerking met de opdrachtgever.

- Introductie van het programma en de plaats van de training in het Valpreventie traject
- Voorstelronde
- Presentatie over de bij de leerdoelen en inhoud genoemde punten:
 - de actuele stand van zaken over valincidenten in de eigen organisatie;
 - verantwoordelijkheden en bevoegdheden ten aanzien van de signaleringsfunctie;
 - de signaleringsinstrumenten;
 - voorlichting geven en betrekken van de bewoners.
- Oefening in groepjes aan de hand van casuïstiek. De casuïstiek wordt gepresenteerd in de vorm van een beschreven situatie of een videobeeld

Inhoud van de casuïstiek is:

- checklist omgevingsgevaar;
- checklist loophulpmiddelen;
- risico indicator/ interventiewijzer;
- ongevallenregistratie systematiek;
- omgeving en hulpmiddelen;
- veiligheid in huis;
- bewegen en niet vallen;
- risico's en vallen.
- Terugrap portage en discussie
- Vervolgstappen: hoe kan het geleerde geïntegreerd worden in de dagelijkse werkzaamheden
- Afsluiting en evaluatie

Werkwijze

Na een korte presentatie over de plaats van de training in het gehele traject van de valpreventie wordt aan de hand van casuïstiek in groepjes gewerkt. De casuïstiek betreft:

- het herkennen van risico's;
- de te nemen acties c.q. maatregelen.

Doelgroep

Verzorgenden, niveau 2 en 3 ofwel, medewerkers van woonzorgcentra / verzorgingshuizen die een directe werkrelatie hebben met de bewoners.

Aantal deelnemers

Maximaal 16 inclusief de coördinator of praktijkbegeleider.

Vorbereiding

Nadenken over de leefsituatie van de bewoners in relatie tot vallen en eigen ervaringen hiermee en het invullen van een MIC formulier.

Kosten

Worden samen met de opdrachtgever vastgesteld.

Docent

De docent is inhoudsdeskundig op het gebied van vallen en valpreventie. Daarnaast kent de docent de doelgroep en spreekt hun taal.

Integrale aanpak bevordert kwaliteit van leven

Een goede gezondheid komt voor de meeste mensen op de eerste plaats. Vanzelfsprekend geldt dat ook voor TNO Kwaliteit van Leven. Daarom zetten onze mensen zich met veel enthousiasme in op diverse gebieden van gezondheidsbevordering en kwaliteit van leven. Steeds op zoek naar praktisch hanteerbare en creatieve oplossingen voor eenduidige maar ook complexe vraagstellingen. Het hoogwaardige onderzoek is toegesneden op vragen van bedrijven, overheden, zorginstellingen en fondsen. De (inter-) nationale erkende en onafhankelijke positie van TNO staat daarbij garant voor kwaliteit.

TNO Kwaliteit van Leven

Preventie en Zorg
Wassenaarseweg 56
Postbus 2215
2301 CE Leiden

T 071 518 17 20 (onderwijssecretariaat)
F 071 518 19 20
E onderwijs@pg.tno.nl

www.health.tno.nl/bijbscholing

Voor informatie over de inhoud van de cursus kunt u terecht bij:

Mw. drs. Th.M.T. (Dorien) Campman
T 071 518 18 19

TNO | Kennis voor zaken

B Vragenlijst cursus ‘Valpreventie’

Vragenlijst cursus valpreventie bij ouderen 'Blijf staan'

November 2005

Hieronder staan 14 uitspraken die te maken hebben met vallen en het voorkómen van vallen bij bewoners. Bent u het:

- helemaal **niet** met de uitspraak eens: omcirkel dan het cijfer **1**
- helemaal met de uitspraak eens: omcirkel dan het cijfer **9**

Tussenvolgende cijfers kunt u omcirkelen als u het bijvoorbeeld 'een beetje eens' of 'een beetje oneens' bent.

Uitspraken over vallen en het voorkómen van vallen bij bewoners

- 1 Ik vind het belangrijk dat ik meer aandacht kan gaan besteden aan vallen bij bewoners

Helemaal **niet** 1 2 3 4 5 6 7 8 9 Helemaal
mee eens mee eens

- 2 Ik doe op dit moment weinig om vallen bij bewoners te voorkómen

Helemaal **niet** 1 2 3 4 5 6 7 8 9 Helemaal
mee eens mee eens

- 3 Vallen hoort nu eenmaal bij het ouder worden, daar kan ik weinig tegen doen

Helemaal **niet** 1 2 3 4 5 6 7 8 9 Helemaal
mee eens mee eens

- 4 Ik weet wat ik moet doen om vallen bij bewoners te voorkómen

Helemaal **niet** 1 2 3 4 5 6 7 8 9 Helemaal
mee eens mee eens

- 5 Ik weet wat de belangrijkste oorzaken zijn van vallen bij mijn bewoners

Helemaal **niet** 1 2 3 4 5 6 7 8 9 Helemaal
mee eens mee eens

- 6 Ik weet hoeveel bewoners op mijn afdeling de afgelopen 3 maanden zijn gevallen

Helemaal **niet** 1 2 3 4 5 6 7 8 9 Helemaal
mee eens mee eens

- 7 Ik weet hoeveel bewoners op mijn hele locatie de afgelopen 3 maanden zijn gevallen

Helemaal **niet** 1 2 3 4 5 6 7 8 9 Helemaal
mee eens mee eens

- 8 Ik heb moeite met het invullen van een MIC formulier

Helemaal **niet** 1 2 3 4 5 6 7 8 9 Helemaal
mee eens mee eens

- 9 Ik kan de valrisico's in het appartement van mijn bewoners noemen

Helemaal **niet** 1 2 3 4 5 6 7 8 9 Helemaal
mee eens mee eens

- 10 Ik kan de gezondheidsproblemen van mijn bewoners noemen die vallen veroorzaken

Helemaal **niet** 1 2 3 4 5 6 7 8 9 Helemaal
mee eens mee eens

- 11 Ik kan de valrisico's van de loophulpmiddelen van mijn bewoners noemen

Helemaal **niet** 1 2 3 4 5 6 7 8 9 Helemaal
mee eens mee eens

- 12 Ik ben goed in staat om met bewoners over valrisico's te spreken

Helemaal **niet** 1 2 3 4 5 6 7 8 9 Helemaal
mee eens mee eens

- 13 Ik ben goed in staat om met familie over valrisico's te spreken

Helemaal niet	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Helemaal mee eens
----------------------	---	---	---	---	---	---	---	---	---	----------------------

- 14 Ik weet wie op mijn locatie verantwoordelijk is voor het opsporen van valrisico's en het nemen van maatregelen

Helemaal **niet** 1 2 3 4 5 6 7 8 9 Helemaal
mee eens mee eens

C Evaluatieformulier cursus ‘Valpreventie’

TNO Kwaliteit van Leven
Sector Onderwijs en Professie

EVALUATIEFORMULIER

28 november 2005

Onderwerp: Cursus valpreventie Crimpenersteyn

Graag horen wij uw oordeel over de afgesloten onderwijsdag. Uw mening wordt gebruikt om inhoud en organisatie van de training verder te verbeteren. U kunt dit doen door bij enkele uitspraken het cijfer te omcirkelen dat uw mening het best weergeeft.

Organisatie van de cursusdag

Wat vond u van de leslocatie?

Wat vond u van de groepsgrootte?

Hoe was de sfeer in de groep?

Inhoud van de cursusdag

Wat vond u van het lesmateriaal?

Wat vond u van de hoeveelheid per les behandelde stof?

Was de betekenis van de leerstof duidelijk?

Wat vindt u van de lesfrequentie?

Wat vond u van het niveau van de leerstof?

Wat vond u van de hoeveelheid opdrachten?

Wat vond u van het soort opdrachten?

Presentatie van de cursus

Wat vond u van de uitleg van de docent?

Wat vond u van de begeleiding door de docent?

Hoe vond u dat de docent de opdrachten besprak?

Gaf de docent de gelegenheid tot het stellen van vragen?

Hoe vond u dat de docent de vragen beantwoordde?

Sloot de cursus aan bij uw verwachtingen?

[illegible]

Zie ook de andere zijde

Opmerkingen en suggesties:

Hoe kan deze training volgens u verbeterd worden?

(Bijvoorbeeld: inhoud: gemiste of overbodige onderwerpen; bestede tijd aan onderwerpen; werkvormen; of anderszins)

1.

2.

3.

4.

5.

Rapportcijfer

Als u de onderwijsdag in haar geheel een rapportcijfer (tussen 1 en 10) zou moeten geven, wat zou dat dan zijn?